

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmana • Ombudsperson Institution

IZVJEŠTAJ SA PREPORUKAMA
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA SPREČAVANJE TORTURE
O
POSETI PRITVORNOM CENTRU U PRIZREN

Za: **G. Abelard Tahiri, Ministar**
Ministarstvo pravde

G. Uran Ismaili, Ministar
Ministarstvo Zdravlja

G. Nehat Thaqi, Generalni Direktor
Korektivna Služba Kosova

G. Milazim Gjocaj, Direktor
Departman zdravlja u zatvorima

G. Hamit Ademaj, Direktor
Pritvorni Centar Prizren

G. Ymer Hoxha, predsednik
Osnovni sud u Prizrenu

Gđa. Duda Balje, predsednica,
Komisija za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije
Skupštine Republike Kosova

Priština, dana 05. avgust 2019. godine

UVOD

U skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam Ombudsmana za prevenciju torture (NMST) je dana 20. maja 2019. godine, posetio Pritvorni centar u Prizrenu (u daljem tekstu *PCP*).

NMST na osnovu člana 17. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, može da poseti u svako vreme i bez najave sva mesta gde se drže lica lišena slobode, uključujući policijske stanice, pritvorske centre, zatvore, mesta gde se drže stranci lišeni slobode, kao i psihijatrijske institucije i ustanove za socijalnu zaštitu.

Prema obaveštenju na veb sajtu Korektivne službe, u PCP su smešteni pritvorenici i osuđena lica koja su osuđena na maksimalno tri meseca. Službeni kapacitet PCP-a je 92 lica, a za vreme posete PCP-u je bilo smešteno 84 zatvorenika.¹

Cilj posete

Svrha ove posete bila je opšta procena poštovanja prava zatvorenika zajamčena Ustavom Republike Kosovo, zakonima primenjenim u Republici Kosovo i međunarodnim standardima o ljudskim pravima, kao i primena preporuka NMST upućena nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama o poseti PCP dana 31. oktobra 2017. godine, objavljen dana 25. januara 2018. godine.²

Sastav monitoring ekipe

1. Monitoring ekipa je bila u sastavu od jednog višeg pravnog savetnika za prevenciju torture, jednog pravnog savetnika za prevenciju torture, jednog psihologa savetnika, jednog savetnika-lekara, i jednog savetnika - socijalni radnik.

Saradnja PCP sa NMST tokom posete

2. Tokom posete NMST u PCP, osoblje korektivne službe i osoblje Departmana zdravlja u zatvorima (DZZ) pružili su monitoring ekipi punu saradnju. Ekipa je, bez odlaganja, imala neometan pristup svim posećenim mestima i obezbedene su im sve informacije potrebne za obavljanje zadatka, kao i omogućen im je razgovor sa osuđenim i pritvorenim licima, bez prisustva popravnih službenika i bez prisustva zdravstvenog osoblja.

Informacije o pravima zatvorenika

3. Administrativno Uputstvo MP-Br.07/2015 za kućni red u korektivnim institucijama, (u daljem tekstu *Kućni red*) utvrđuje obavezu popravnih ustanova da odmah po prijemu obezbede uslove da osuđeni bude pismeno obavešten o svojim pravima i obavezama. Dalje, *Kućni red* propisuje da su *Kućni red* i *ZIKS* dostupni zatvorenicima u svakom trenutku. Zatvorenik koji ne zna pisati i čitati se usmeno obaveštava o pravima i obavezama.³ NMST je tokom posete primetio da zatvorenici na raspolaganju imaju *Kućni red* i druge relevantne dokumente kojima se zatvorenici obaveštavaju o svojim pravima i obavezama.

¹ <https://shkk.rks-gov.net/institucionet-single/2233>.

² Za više vidite na adresi: <https://www.oik-rks.org/2018/01/31/raport-me-rekomandime-i-mCPT-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prizren/>.

³ Administrativno Uputstvo MP-Br.07/2015 za kućni red u korektivnim institucijama, član 20.

Fizičko zlostavljanje

4. Tokom posete PCP-u, NMST je intervjuisao značajan broj zatvorenika i nije primio ni jednu žalbu na fizičko zlostavljanje ili prekomerno korišćenje fizičke sile vršeno od strane službenika korektivne ustanove ili na ponašanje zatvorskih vlasti, koja bi predstavljala kršenje dostojanstva zatvorenika. Osim toga, NMST je primetio da postoji pozitivna klima i dobra interaktivna komunikacija između osuđenih i popravnih službenika.

Žalba na način primene telesne kontrole

5. Tokom posete PCP-u, NMST je primio žalbe od nekoliko zatvorenika koji su tvrdili da su tokom kontrole korektivni službenici tražili od njih se svuče potpuno u prisustvu dva korektivna službenika. Zatvorenici su tvrdili da je telesna kontrola izvršena pojedinačno u sobi nadzornog lica paviljona, i tokom telesne kontrole od njih je traženo da sednu i ustane na noge i da stave ruke na zid.
6. Ne prejudicirajući da li su takvi navodi istiniti ili ne, NMST, kao i u drugim slučajevima, naglašava da sve takve kontrole treba da se vrše isključivo u skladu sa članom 35 stav 1 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (u daljem tekstu ZIKS) koji izričito definiše: *„Način pretresa osuđenog lica ne sme da narušava njegovo dostojanstvo. Invazivnost pretresa osuđenog lica treba da bude proporcionalna njegovoj svrsi kako je propisano ovim članom.”*
7. Dalje, član 35, stav 6 ZIKS-a, propisuje da pretres vizuelnom inspekcijom golog tela osuđenog lica vrši od strane dva (2) radnika kazneno popravne ustanove, istog pola kao osuđeno lice, i u posebnoj prostoriji bez prisustva ostalih lica, i nikad ne sme da se vrši u prisustvu lica različitog pola od pola osuđenog lica, i ne uključuje istovremeno razodevanje gornjih i donjih delova tela osuđenog lica.⁴
8. Osim ZIKS-a, i međunarodni pravni akti o pravima zatvorenika takođe predviđaju obavezu nadležnih organa da tokom takvih kontrola poštuju dostojanstvo zatvorenika⁵

Uslovi smeštaja

9. ZIKS izričito propisuje da osuđeno lice ima pravo na smeštaj u skladu sa savremenim higijenskim uslovima i lokalnim klimatskim prilika.⁶ *„Prostorija u kojoj živi i radi osuđeno lice treba da budu dovoljno prostrane, tako da svako osuđeno lice ima na raspolaganju najmanje osam (8) kvadratnih metara prostora za pojedinačnu ćeliju i četiri (4) kvadratnih metara za osuđenike u zajedničkim ćelijama, i dovoljno prirodno i veštačko osvetljenje za rad i čitanje kao i grejanje i ventilaciju.”⁷*
10. Tokom posete, MNST primetio je da ćelije gde su bili smešteni pritvorenci imaju dovoljno prirodnog i veštačkog osvetljenja i da nemaju vlagu. Što se tiče prostora za boravak zatvorenika, NMST, kao i u prethodnom izveštaju sa preporukama, smatra da prostor za boravak u nekim ćelijama nije u skladu sa odredbama ZIKS-a i standardima

⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 35, paragrafi 6.1, 6.2, 6.3.

⁵ Evropska Pravila o Zatvorima, stav, Pravilo 15.4. Pravila Mandele, Prvila 50, 51, 52.

⁶ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 36, paragraf 1.

⁷ Zakon br. 05/L0-129, član 3. Zakona o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-149 za izvršenje krivičnih sankcija..

koje je utvrdio Evropski komitet za prevenciju torture (u daljem tekstu CPT).⁸ Vlasti PCP-a su svesne ovog nedostatka i smatraju da se to dešava kao rezultat stare zgrade koja je izgrađena 1964. godine i u kojoj se ne mogu vršiti modifikacije. U posećenim ćelijama u kojima su bili smešteni pritvorenici. Nije bilo više od četiri zatvorenika u jednoj ćeliji.⁹

11. NMST je primetio da su dušeci zastareli i da se dugo nisu menjali, pa je kao posledica istog u nekim krevetima prodrta vlaga. NMST nije uočio ovaj problem samo u PCP-u, već i u nekim drugim korektivnim centrima. Direkcija PCP-a je upoznata sa ovim nedostatkom i podnela je zahtev Generalnoj direkciji KSK-a, u cilju prevazilaženja ovog nedostatka. **NMST smatra da ovaj nedostatak treba da se eliminiše u PCP-u i u svim drugim korektivnim centrima.**
12. **Što se tiče preporuke NMST-a da se kreće ćelije prema proceni i potrebi,** NMST je primetio da su ćelije krećene. Prema navodima Uprave, ove ćelije su krećene od strane zatvorenika, dok je material obezbeđen iz budžeta KSK-a.
13. **U vezi i sa preporukom NMST-a da preduzimaju mere kako bi se poštovala privatnost zatvorenika,** kao što je tokom poslednje posete bilo primećeno da neki toaleti u ćeliji nemaju vrata, NMST je tokom poslednje posete primetio da su organi vlasti eliminisali taj nedostatak PCP.
14. NMST je primio žalbe od zatvorenika koji se žale na nedostatak higijenskih sredstava. NMST smatra da vlasti treba da obezbede pritvorenicima higijenske proizvode koji će njima omogućiti čišćenje ćelija i održavanje odgovarajuće higijene, u skladu sa članom 38. stav 2. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.
15. Pritvorenici mogu da se tuširaju dva puta nedeljno, dok osuđenici nemaju ograničenja. NMST napominje da Evropska zatvorska pravila predviđaju da zatvorenicima treba omogućiti kupanje najmanje dva puta nedeljno.¹⁰ NMPT je primetio **da tuševi u delu u kojem su smešteni pritvorenici nisu bili u dobrom higijenskom i tehničkom stanju.**

Prenaseljenost

16. Tokom posete 20. maja 2019. godine, u delu u kojem su smešteni osuđenici, NMST je primetio da je u nekim ćelijama smešteno po pet osoba. Isto tako, NMST je primetio da su u nekim ćelijama zbog nedostatka prostora neki osuđenici spavali na podu u zastarelom dušek u i bez adekvatnog pokrivača.
17. NMST, tokom posete, u vezi ovog stanja razgovarao je sa direktijom PCP, koji su tvrdili da će raditi na tome da se eliminiše taj nedostatak. Tokom *Ad Hoc* posete, koja je realizovana 28. maja 2019. godine, NMST je primetila da se ova situacija promenila i da samo jedan zatvorenik spava na dušek u na podu ćelije. NMST smatra da bi nadležni organi trebalo da preduzmu neophodne mere kako bi se eliminisao ovaj nedostatak u celini.

⁸ Evropski Komitet za prevenciju torture, Prostor za smeštaj jednog zatvorenika, vidi: <https://rm.coe.int/16806cc449/>

⁹ Veličina navedenih ćelija kreće se od 11,5 m2 do 13 m2. U svim tim ćelijama smeštaju četiri zatvorenika.

¹⁰ Evropska Pravila o Zatvorima, Pravilo 19.4. Za više vidi: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.

Hrana

18. ZIKS uspostavlja pravo zatvorenika na odgovarajuću hranu, tri obroka dnevno, za održavanje dobrog zdravlja i snage, koja mora da bude raznovrsna i hranljiva. Ishrana osuđenog lica mora da odgovara njegovom uzrastu i zdravlju, prirodi posla, godišnjem dobu i klimatskim uslovima i ukoliko je to moguće, njegovim verskim i kulturološkim potrebama.¹¹
19. Dalje osuđeno lice koje obavlja teške poslove, bolesna osoba, trudnica ili porodilja imaju pravo na hranu koju im preporučuje lekar ili dijetsku hranu.¹² Lekar ili drugi stručnjak za ishranu proverava kvalitet obroka i daje savete direktoru kazneno popravne ustanove o njenom kvalitetu pre služenja obroka i beleži svoje nalaze u odgovarajuću knjigu.¹³
20. Tokom posete, NMST je primetio da su higijenski uslovi u kuhinji na odgovarajućem nivou i da je kuhinja opremljena potrebnom opremom za pripremu hrane. Kuhinjsko osoblje bilo je opremljeno sanitarnim knjižicama. Pored osoblja, opremljeni sanitarnim knjižicama su bili i osuđena lica koja su angažovana radom u kuhinji. NMST nije primio žalbe od zatvorenika u pogledu količine i kvaliteta poslužene hrane.

Režim

21. U PCP-u 12 osuđenih i 3 pritvorenih lica je angažovano radom. Osuđena lica trenutno su angažovana na čišćenju, kuhinjskim poslovima i za određena održavanja objekta. Osuđena lica mogu da izađu u šetnju tokom celog vremena, vrat asu im otvorena od 7 ujutro do 19 časova uveče. Infrastruktura zatvora ne omogućava da se odvijaju različite aktivnosti, koje su predviđene ZIKS-om. Osim šetnje po dvorištu oni imaju na raspolaganju sto za ping pong, šah i domino karte. Televizori su radili i sada je PCP instalirao sistem kablovske televizije, i zatvorenici imaju na raspolaganju oko 20 TV programa.
22. U slučaju pritvorenika, njihovo angažovanje na poslu zavisi od odobrenja suda. NPST primećuje da u vezi sa radnim angažmanom pritvorenika, član 199 stav 2 Zakona o krivičnom postupku predviđa: *“Lica koja se nalaze u sudskom pritvoru mogu da obavljaju rad koji je neophodan za održavanje reda i čistoće u njihovim prostorijama. U skladu sa mogućnostima institucije i pod uslovom da to ne šteti vođenju krivičnog postupka, licima u sudskom pritvoru se omogućava rad na aktivnostima koje odgovaraju njihovim fizičkim i psihičkim mogućnostima. Sudija za prethodni postupak, sudija pojedinac ili predsednik veća odlučuje o tome u saglasnosti sa upravom pritvorske ustanove.”*
23. Dok član 200, stav 1 ZIKS-a, u vezi angažovanja pritvorenika radom, definiše kao u nastavku: *„Pritvorenik može da se angažuje na radu u radionici, radionici u ekonomskim jedinicama koje se nalaze unutar nadležne kazneno popravne ustanove, posle dobijanja saglasnosti od nadležnog suda.”*

¹¹ Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 par. 1.

¹² Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39, par. 2.

¹³ Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39, par. 3.

24. Takođe, Pravila Mandele utvrđuju pravo pritvorenika da radi. U pravilu 116 Pravila Mandele izričito se naglašava: *“pritvoreniku treba pružiti mogućnost da radi, ali ne treba da se tarži od njega da radi. U slučaju da on/ona odluči da radi, on/ona treba da bude plaćena za to.”*
25. U izveštaju o poseti Republici Kosovo tokom 2015. godine, koji je objavljen 2016. godine, u vezi sa režimom za pritvorenike, CPT je izrazio zabrinutost jer uprkos naporima vlasti, pritvorenici većinu svog vremena provode u svojim ćelijama, osim dva sata šetanja dnevno, i gledanja TV i igranja karata.
26. Ovim Izveštajem, CPT je preporučio nadležnim vlastima Republike Kosova kao u nastavku: *„CPT ponavlja preporuku da se vlasti angažuju da povećaju aktivnosti izvan ćelija za pritvorenike u svim institucijama koje je CPT posetio, kao i u svim drugim institucijama Korektivne službe Kosova, gde je tako nešto prikladno. Dalje CPT naglašava: „što je duže traje period pritvora, to bi više trebalo da se razvije režim koji im se pruža. Takođe, treba da se preduzimaju radnje za povećanje broja osoblja, kada je to potrebno“.*
27. NMST smatra da na osnovu važećeg zakonodavstva, pravila Mandele i preporuka CPT-a nadležni organi treba da ulože napore za povećanje angažovanja zatvorenika van ćelije, ne samo u PCP-u, već i u drugim centrima pritvora, u meri u kojoj je to moguće.

Zdravstvena zaštita

28. Član 43 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisuje da osuđeno lice ima pravo na besplatnu zdravstvenu zaštitu. Osuđeno lice kojem kazneno popravna ustanova ne može da pruži adekvatno lečenje, šalje se u zatvorsku bolnicu, odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu ili u neku drugu zdravstvenu ustanovu.¹⁴
29. Medicinsko osoblje PCP-a sastoji se od jednog redovnog lekara koji radi od 8:00 do 16:00. časova i takođe je na stalnom pozivu, jedan psiholog je u službi punim radnim vremenom, dok psihijatar radi 4 sata dnevno i na poziv. U PCP-u zdravstvena jedinica ne pruža stomatološke usluge, ali zatvorenici se svakog petka šalju u pritvorski centar u Lipljanu, radiolog dolazi u PCP da uradi EHO. Što se tiče osoblja srednjeg nivoa, zdravstvena jedinica ima jednu glavnu medicinsku sestru koja radi od 08:00 do 16:00. časova i 5 medicinskih sestara koje rade 12-satne smene. Ostale zdravstvene usluge pružaju se u drugim javnim zdravstvenim ustanovama
30. Tokom posete NPST je primetio uznemirujuću praksu koja se odnosi na uzimanje uzoraka krvi koji se stavljaju u epruveti, a zatim medicinska sestra ili korektivni službenik šalje u laboratoriju Centra za porodičnu medicinu. U vezi sa ovom praksom, NPST je odmah tokom posete preporučio PCP-u da prekine takvu praksu koja nije u skladu sa medicinskim pravilima i krši poverljivost medicinskih usluga.
31. **Što se tiče infrastrukture u kojoj se pružaju medicinske usluge, uprkos preporuci NPST-a putem ranijeg izveštaja, situacija ostaje ista.** U upotrebi je prostorija koja se koristi za sve potrebe primarne zaštite od strane zatvorskog lekara, medicinskih sestara,

¹⁴ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 43, par. 2.

psihologa kada postoje slučajevi za tretman, i takođe je stalni prostor za boravak zdravstvenog osoblja

32. Takođe, nedostatak posebnog prostora za psihologa koji pruža psihološke usluge za slučajeve sa različitim problemima kao što su; slučajevi pokušaja ubistva, samopovređivanja, emocionalni problemi, sa korisnicima duvana, alkohola, droga, otežava rad psihologa kao i ne pruža udobnost za zatvorenike kojima su potrebne psihološke usluge. U blizini zdravstvene jedinice još uvek postoji prostor koji služi kao skladište trenutno dostupnih lekova kao i smeštaj paketa sa lekovima kojima je istekao rok. NPST nije primio nijednu žalbu u pogledu poštovanja prava na medicinske usluge

Značaj medicinskih pregleda za novo-primljene zatvorenike

33. CPT je više puta naglašavao važnost medicinskog pregleda novopristiglih zatvorenika, posebno u ustanovama koje predstavljaju ulazna mesta u zatvorski sistem. Takav pregled je od suštinskog značaja, posebno za sprečavanje samoubistva i širenja zaraznih bolesti (poput tuberkuloze, hepatitisa B/C, HIV).
34. Prema CPT-u, zatvorske zdravstvene usluge takođe mogu dati značajan doprinos na sprečavanje fizičkog zlostavljanja tokom perioda neposredno pre hapšenja, znači u periodu kada se osobe drže u pritvoru od strane agencija za sprovođenje zakona, kroz sistematsko i blagovremeno evidentiranje povrede i kada je to prikladno pružanjem informacija za nadležne vlasti.¹⁵
35. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija¹⁶ i Standardni operativni postupak¹⁷ DZZ-a predviđaju obavezu da se novoprimljeni zatvorenik podvrgava lekarskom pregledu u roku od 24 sata od trenutka prijema.
36. Takve obaveze su takođe utvrđene međunarodnim aktima za zaštitu prava zatvorenika kao što su: Pravila Mandele¹⁸, Evropska pravila zatvora¹⁹ i pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode.²⁰
37. Na osnovu navoda zatvorenika i odgovarajuće dokumentacije, novoprimljeni pritvorenici u roku od 24 sata podležu lekarskim pregledima u skladu sa ZIKS-om i Standardnim operativnim postupkom DZZ-a.

¹⁵ Evropski komitet za prevenciju torture, Opšti 26-ti Izveštaj, paragrafi 72, na adresi <https://rm.coe.int/168070d0c8/>

¹⁶ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 31.

¹⁷ Standardni operativni postupak, tačka 1. Vidi na adresi: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standard-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf/>

¹⁸ Pravila Mandele, Pravilo 34. Vidi na: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf/

¹⁹ Evropski savet, preporuka (2006) 2 Saveta ministara za države članice o Evropskim pravilima u zatvorima, tačka 42.1. Vidi na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c221d/>

²⁰ Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode, tačka 27, vidi: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res45_113.pdf/

Poverljivost zdravstvenih usluga

38. Što se tiče poverljivosti medicinskih usluga, NPST, na osnovu razgovora sa zatvorenicima i zdravstvenim osobljem, utvrđuje da se te usluge pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivost, odnosno pružaju se bez prisustva korektivnih službenika, osim u slučajevima kada se njihovo prisustvo zahteva od lekara. Samo medicinsko osoblje ima pristup medicinskom kartonu zatvorenika.
39. Međutim, kao što je navedeno u stavu 30 ovog izveštaja, praksa kada se uzorci krvi šalju za analizu u laboratoriju od strane korektivnih službenika i kada psiholog mora da pruži psihološke usluge bez odgovarajućeg prostora nije u skladu sa poverljivošću medicinskih usluga.
40. Poverljivost medicinskih usluga obezbeđena je Standardnim operativnim postupkom²¹, koju je usvojilo Ministarstvo zdravlja, Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija,²² standardima CPT-a²³, kao i međunarodnim aktima, kao što su: Pravila Mandele²⁴ i Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode.²⁵

Disciplinske mere

41. Prema zakonima na snazi disciplinske kazne koje se mogu izreći osuđenim licima su: ukor, oduzimanje dodeljenih privilegija, nalog za nadoknadu i samica.²⁶ Dok u slučaju pritvorenih lica, kazne mogu biti nametnute na sledeći način: ograničavanje ili zabrana poseta ili prepiske, osim kontakata sa advokatom, Ombudsmanom i diplomatskim misijama. Tokom posete, NMST je obavešten od strane direkcije da se u PCP ne primenjuje disciplinska mera samice. NMST nije primio žalbe od zatvorenika u vezi sa izricanjem disciplinskih mera od strane direkcije PCP-a.

Kontakt sa spoljnim svetom

42. NPST smatra da su kontakti sa spoljnim svetom, posebno posete porodica ili drugih rođaka, od presudnog značaja u kontekstu socijalne rehabilitacije zatvorenika.
43. Zakonodavstvo na snazi²⁷, u slučaju osuđenih lica određuje da pritvorena lica imaju neograničeno pravo na prepisku (koja se podvrgavaju određenim odstupanjima), imaju pravo za mesečnu posetu koja najmanje traje jedan sat, kao i jednu posetu od dece i njihovih supružnika najmanje jednom u 3 meseci sa minimalnim trajanjem od tri sata. Prema direkciji PCP zatvorenici imaju pravo na jednu posetu nedeljno. Posete u slučaju pritvorenika odobri nadležni sud.

²¹ Standardna operativne prakse, taška 11. Vidi: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standard-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

²² Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 49.

²³ Standardi CPT-a, objavljeni 2018. godine, paragrafi 50 i 51. Za više vidi: <https://rm.coe.int/16806ce943/>

²⁴ Pravila Mandele, Pravilo 26, tačka 2, na: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf/

²⁵ Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode, tačka A, Pravilo 19, na: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res45_113.pdf/

²⁶ Stavovi od 101 do 113 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija.

²⁷ Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, članovi 62-65.

44. Što se tiče telefonskih poziva, član 60 ZIKS-a predviđa da osuđeni ima pravo da telefonira. U slučaju pritvorenika, ove pozive odobrava nadležni sud. Na osnovu informacija koje je dostavila direkcije PCP-a i navodima pritvorenika, njima se odobravaju dva poziva nedeljno, uz odobrenje nadležnog suda. Dok, u slučaju osuđenih, nema ograničenja.
45. MPST je takođe posetio salu za porodične posete, koja pruža zadovoljavajuće uslove za prijem porodičnih poseta, kao i mogućnost da zatvorenik ima direktan kontakt (nema prepreka između njih) sa porodicom ili osobom koja ga posećuje.

Procedura podnošenja žalbi

46. Standardi CPT naglašavaju važnost efikasnog sistema podnošenja žalbi i smatraju ga osnovnom garancijom protiv zlostavljanja u zatvorima i pritvorskim centrima.²⁸
47. Član 91 ZIKS, detaljno definiše postupak kojim pritvorenici i zatvorenici mogu da se obrate žalbom ili molbom direktoru jedne određene institucije Korektivne Službe Kosova. Procedura uključuje i rokove za odgovor od strane direktora i mogućnost da se žalba uputi i nekom drugom organu, u ovom slučaju Generalnoj Direkciji Korektivne Službe i Ministru Pravde.²⁹
48. NMST je primetio da na raspolaganju smeštenih u PCP se nalaze kutije za žalbe postavljene od strane Kosovske Korektivne Službe i kutije za žalbe postavljene od strane Institucije Ombudsmana i one DZZ. Kutije za žalbe postavljene od strane institucije Ombudsmana mogu se otvoriti samo od zaposlenih u ovoj instituciji, što za podnosioca žalbe pruža poverljivost pri podnošenju žalbe.
49. Takođe, oni mogu uputiti žalbe Ombudsmanu i putem besplatne telefonske linije (informacije o telefonskoj liniji nalaze se u kutijama za žalbe), putem redovne pošte, koja prema ZIKS-u ne podleže kontroli ako je upućena Ombudsmanu Republike Kosova, kao i preko članova njihovih porodica.
50. NMST je konstatovao da je zatvorenicima u PCP-u pružena adekvatna mogućnost za podnošenje žalbi, zahteva. Ova institucija razmatra iste i dostavlja odgovore zatvorenicima u ovom centru, u skladu sa ZIKS-om. PCP takođe evidentira sve žalbe i zahteve zatvorenika u svojim administrativnim dosijeima. NMST nije primio žalbe od zatvorenika u vezi sa njihovim pravom na žalbu.

Posete predsednika Osnovnog suda u Prizren PCP-u

51. Prema NMST-u, sudije imaju ključnu ulogu u sprečavanju torture i fizičkog zlostavljanja, pokazujući interesovanje za postupanje prema uhapšenim osobama (koji se dovode pred sudijom prepretresnog postupka), posećivajući centre pritvora i pokazujući interesovanje za postupanje prema njima, kao i proveravajući da li se poštuju njihova osnovna prava.

²⁸ Evropski komitet za prevenciju torture, Opšti 27-mi Izveštaj, paragrafi 68. Za više vidi <https://rm.coe.int/16807bc668>.

²⁹ Član 91, stav 4 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija propisuje: U podnetoj žalbi Direktor Popravne Službe će odgovoriti u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna Kancelarija Popravne Službe u roku od trideset (30) dana. U pisanoj žalbi će se dati odgovor u pisanoj formi.

52. Član 203 Zakonika o krivičnom postupku naglašava ulogu i odgovornosti predsednika osnovnog nadležnog suda u smislu postupanja prema pritvorenima.
53. U ovom pravcu, član 203, stav 1 Zakonika o krivičnom postupku izričito definiše: „*Postupanje prema licima koja se nalaze u sudskom pritvoru nadzire predsednik nadležnog osnovnog suda.*“ Dok član 203, stav 2 izričito definiše: „*Nadležni predsednik osnovnog suda i sudija koji je naredio sudski pritvor mogu u svako doba da posete lica koja se nalaze u sudskom pritvoru, da sa njima razgovaraju i da primaju njihove žalbe*“
54. Dok član 62, stav 5 ZIKS-a izričito definiše: „*Predsednik nadležnog osnovnog suda na čijoj se teritoriji nalazi kazneno popravna ustanova ili lice koje on ovlasti može da poseti i razgovara sa osuđenim licima u svakom trenutku ili na njihov zahtev.*“
55. Tokom posete PCP-u, NMST je obavešten od strane direkcije i zatvorenika da je predsednik Osnovnog suda u Prizrenu posetio zatvorenike više puta i da je bio zainteresovan za njihovo tretiranje u PCP-u. NMST pozdravlja ovaj razvoj događaja i ohrabruje sve predsednike nadležnih sudova da posete zatvorenike i raspitaju se o postupanju prema njima u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku i ZIKS-a.

Osoblje PCP i pitanja koja se nadovezuju sa bezbednošću

56. Prema direkciji, PCP se suočava sa nedostatkom korektivnih službenika, obzirom da su nekoliko korektivnih službenika pohađa obrazovanje na Akademiji za javnu bezbednost. Što se tiče preporuke NMST-a za poboljšanje uslova rada korektivnih službenika, stanje ostaje isto. Kao i kod drugih popravnih centara, NMST je primetio da su korektivni službenici opremljeni takozvanim *peper spray* čiji je rok upotrebe istekao. Generalno, prostorije PCO-a su opremljene sigurnosnim kamerama i većina njih je funkcionalna i koja, po mišljenju NMST-a i CPT-a, predstavljaju dodatnu garanciju za zaštitu protiv fizičkog maltretiranja i mogućih lažnih navoda protiv korektivnih službenika.

Prema nalazima i konstatacijama postignutim tokom posete, u skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 16. stav 4. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman preporučuje:

Ministarstvu pravde:

- **Da se snabdevaju zatvorenici higijenskim sredstvima u skladu sa ZIKS-om.**
- **Da se eliminišu tehnički nedostaci u funkcionisanju tuševa po potrebi.**
- **Da se poveća broj aktivnosti van ćelija za pritvorenike, u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku i ZIKS-om i u meri u kojoj je to moguće u PCP-u.**
- **Da se PCP snabdeva novim i kvalitetnim dušecima**
- **Da se prekine sa praksom slanja uzoraka krvi u laboratoriju izvan PCP-a od strane korektivnih službenika.**

- **NMST ponavlja preporuku za stvaranje adekvatnih radnih uslova za medicinsko i popravno osoblje.**

U skladu sa članom 132. stav 3. Ustava Republike Kosovo („*Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republi i Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da predstavi sva zatražena dokumenta i informacije u skladu sa zakonom*“) i članom 28. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („*Vlasti, kojima je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, uključujući i disciplinske mere, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi sa navedenim pitanjem*“) ljubazno Vas molim da nas obavestite o radnjama koje ste preduzeli ili planirate da preduzmete u vezi sa navedenim pitanjem.

S poštovanjem,

Hilmi Jashari
Ombudsman